Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Хӑнты ясӑң

ПЯТНИЦА
26 июня 2015 года
№ 12 (3432)

www.khanty-yasang.ru

Основана 1 ноября 1957 года

У.Данило вӗрумхур

Русскинской кэртӑн Сэрханд районӑн шуши хуятат арӑң-якӑң вэйтантупсыя ӑктӑщийлсӑт

8

Тӑм номерӑн лӯңтаты:

3 Оса тӑхет ёх увӑс мир вэлупсы олӑңӑн путӑртсӑт

7 Округевн мӯв-авӑт «Спасти и Сохранить» давӑлты вэр сухнӑс

10 Сэрханд район Белый Яр кэртӑн щищкӯрек пушхӑт ӗнмӑлдыйт

12-13 Мир ямӑлты емӑңхӑтд вӯраңӑн тохтӯрӑт олӑңӑн лӯңтаты

15 Корлики кэртӑн нявремӑт эмӑщ вэра вэнлтӑлыйт

Мир лекщитты тӑхетн рӑпитты ешӑк ёх!

Тӑм ванӑн тохтурӑт емӑңхӑтд постасӑт. Щи пӑта Югра мӳв дума депутатӑт нем эвӑдт нынана вӑн вӳща ясӑң китдӳв!

Нын рӑпӑтайн унтасн хӑннехә нӑпӑт олдӑтты. Тохтур вер - щит мет мосты па лутӑң сӳрт. Леккар хуята мосд яма вӑты хӑннехә пухӑд дыпи, тӑса мир лекщитты, мӑшӑң хӑннехә поламты тёпӑң ясӑң вӑйтты.

Мет шопӑң нын тохтурӑт - йидпа нуви тӑрума юхӑтты ай нявремиета нётдаты. Давӑрт мӑшн хӑннехә дипиттыйн нын унтасанӑн уяң эви, уяң пух ёшд-кӳрд нух пунд. Ин Югра мӳвн мир лекщитты щира йидуп верӑт дэщӑтты питсӑйт. Тӑм йисн тохтурӑт тарум мӑшӑт нух ямӑдтӑты верӑтдӑт. Щӑдта сӑма, мӳхӑда, верӑка, сема па па тӑхета дӑварт операцияйт компьютер мухты Югра мӳвн верты питсайт. Олдӳңта хӑннехә ямӑдтӑты верӑт тӑса па йидуп щирн мӑндӑт. Леккарӑт мӑшӑң хутӑт турды яма лекщитдӑт. Тӑп мосд кашӑң мӑш пида имухты тохтур хуща мӑнты.

Ешӑк тохтурӑт па мир лекщитты тӑхетн рӑпитты хуятӑт!

Россия мӳв дуваттыйн нын емӑңхӑтдӑн. Атум сӳртӑт па мӑшӑт нын вӑдупсэн эвӑдт йира ат мӑндӑт. Елды и тӑмиты тӑса па яма мир лекщитты. Нявремданӑн, рӑтнадӑнӑн сӑма рӑхты ар ясӑңӑн ат луплӑйты, ям аран ат арыдайты, ям путарн ат путартдӑйты. Нӑмман па мосман ат тӑйлӑйты. Хӳв йис, хӳв нӑпӑт уяңа, пищӑңа вӑлаты, ешӑк мир лекщитты тохтурӑт!

Округ дума кӑща хӑ
Борис ХОХРЯКОВ
Хӑнты ясӑңа
тулмащтас
Ульяна МОЛДАНОВА

Вухадь мир поэт шӑңӑт хӑ Юван Шесталов нӗмпи вухӑң мойдупсы нӗмасыя Югра мӳвев кӑщаитн 2012-мит одн вӗрсы. Щимӑщ мойдупсы тӑп щи хуятӑта мӑды, мӑта ёх рӑт мир ясңӑл, литературайд па йис путрӑтмоньщӑт, шуши хуятӑт вӑлты-ходты щирӑт сӑмӑңа тӑйд па вӗритты кӗмӑдн елды пӗды тӑл.

Тӑм 2015-мит одн Юван Шесталов мойдупсы хӑлмит пӳш хӑннӗхуятӑта юкантты питды.

Ас нопӑтты тылӑщ 22-мит хӑтӑдн Югра мӳв правительства кӑщайт мирхот вӗрсӑт, хута нӑмӑссӑт, муйсӑр ушӑң-сащӑң хӑннӗхуятӑта щи вухӑң мойдупсы мӑты рӑхд. Мирхот сухнум юпийн округев кӑща юкана вӑлты нӗ Наталья Комарова ёшпос щи поступсы хущи пунӑс.

Мосд лупты, хуты Юван Шесталов нӗмпи мойдупсы и хӑннӗхә пӑта лапӑтъяң вет щурӑс шойта хойд. Округев хущи вӗрум поступсыйн щимӑщ лауреата кӑт хуят питты щир тӑйлӑңӑн па и тӑхийн рӑпитты хуятӑт пӑта ищиты кӑтсот щурӑс шойт вух мӑды.

Вухадь мир поэт шӑңӑт Юван Шесталов нӗмпи мойдупсы юкантты тӑхи хӑннӗхуятӑттӑм 2015-мит одн «Эллы Хотал» шуши мир общиная Урай вош эвӑдт, дӳв щирӑдн рӑпитты хӑнты хә Виталий Егорович Казамкин Варьёган кӑрт Нижневартовской район эвӑдт па Ёмвош Асугорской институтн научной рӑпатнека вӑлты нӗ Светлана Алексеевна Поповая щимӑщ вулаң вухӑң мойдупсы юкантсӑт.

Мосд лупты, хуты Юван Шесталов нӗмпи лауреата питум хӑннӗхуятӑт дыпӑт тылӑщ 22-мит хӑтӑдн Югра мӳв округев кӑща юкана вӑлты нӗңӑн Наталья Комаровайн нӗмасыя мойдупсэтн катдуптӑдыйт.

Хӑнты ясӑңа
тулмащтӑс
Владимир ЕНОВ

Пирӗсты хӑтд

2015-мит од лыпӑт хойты тылӑщ 13-мит хӑтӑдн округевн Югра мӳв губернатор, няд кӑрт йидуп кӑща хӑннӗхә па 80 мудтас депутат хуят пириты питдӳв.

Щит пӑты Ас нопӑтты тылӑщ 28-29-мит хӑтдңӑнӑн Ёмвошн мӗт одӑң пӳш вӑн мирхот дэщӑтсы. Тӑта Приволжской, Уральской па Крымской мӳвӑт эвӑдт пирӗсты тӑхет кӑща хуятӑт вулаң пириты хӑтд одӑңӑн путӑртсӑт.

Сырыя Москва вош эвӑдт юхтум Россия мӳв хӳваттыйн пириты верӑт вантман тӑйты кӑща дӑңкӑр хә Л.Г Ивлев па округев дуваттыйн пирӗсты тӑхи кӑща ики А.Е Павкин айкедӑт дэщӑтты ёх пида вӑйтантыйдсӑңӑн.

Л.Г Ивлев лупӑс: *«Югра мӳв – щит шӗңк хурамӑң мӳв, тӑта сӑмӑң мир вӑд, мӳвавӑт ищи вера әмӑщ. Мӑнема шӗңк әмӑщ вантты вӑс, хуты нын хущана щи мурт ар па ям машинаятн яңхтымӑнты ӑшӑт дэщӑтман вӑлдӑт. Щи тумпийн Югра мӳвн иса пурайн пирӗсты хӑтдӑт тӑса па вещката дэщӑтдыйт. Нӗмӑдт пурайн Российской Федерация вулаң пириты верӑт вантман тӑйты тӑхия пулӑщ нӗпек ӑн вантсӳв. Щит пӑты тӑм вӑн вӑйтантупсы мӳң Югра мӳвн дэщӑтты дӑңхасӳв».*

Округев губернатор ими **Н.В Комарова** мирхот пӳншум пурайн мойң мира лупӑс: *«Щит ям, хуты вулаң пириты тӑхи ёх тӑм вӑн мирхот Югра мӳвн верты дӑңхасӑт. Вантэ, тӑм одн вӑн кӗр тылӑщн Ёмвош округ олдӑң Устав нӗпек хӑс ода йис. Щӑдта йидуп государственной верӑт тӑты щирӑт ищи хӑс од юхды рӑпитты питсӑт. Щи тумпийн тӑм од ван хӑтдуп тылӑщн мӳң округев 85 од постӑты питд. Щит пӑты 2015-мит од – щит Югра мӳв пӑты вулаң од».*

Елды арсыр вошӑт эвӑдт юхтум хӑннӗхуятӑт кӳтэдн путӑртсӑт, муй щирн пирӗсты хӑтдӑт Россия мӳв хӳваттыйн мӑндӑт, муйсӑр партияйт мӗт тӑса па тӳңщирӑңа пириты хӑтда дэщӑтыйддӑт па хутыса мир пида рӑпитты мосд, дэдн мӗт ар пӗлӑк Югра мӳвн вӑлты мир пириты хӑтда юхтӑс.

Ирина
САМСОНОВА

Увӑс мир олӑңӑн путӑртсӑт

Ас нопӑтты тылӑщ 27-мит хӑтлӑн Правительства хотн Ёмвош округ «Югра лыдӈуптӑты» оса тӑхия луӈум Сӳмӑтвош, Нуви сӑӈхум, Сәрханд, Ёмвош районӑт, Лянтор, Ёмвош па Урай вошӑт эвӑлт юхтум хуятӑт Югра мӳв Общественной палата тӑхи ёх пила мирхота ӑктӑщийлсӑт.

«Югра лыдӈуптӑты» оса тӑхи кәща хә А.В. Новьюхов, Ёмвош округев Общественной палатайн рәпитты имеӈӑн Е.В. Лоншакова па Г.А. Выдрина па хӑнты мир ручёной нє Т.В. Волдина пасыр щирн Тәрума пойкщӑты вєрӑт тәты тӑхет ёх олӑӈӑн, мӑта утӑт нємасыя шуши мирлӳв хуща яӈхлӑт па дывед ювра вєра хущлӑт, вулаӈ путрӑтат тәсӑт.

Щӑлта путӑртсӑт, хутыса интӑм увӑс мир вәнлата ювум нєпекӑӈ хуятӑт, писателят, поэтӑт, учёныйт йис культура вєрӑт шавилӑт, лєрамтлӑт па елды тәлӑт. Вулаӈ лӳӈтупсэт юпийн щимӑщ вєрӑт нєпека нух хӑншсыйт:

- «Югра лыдӈуптӑты» оса тӑхия Ёмвошӑӈ па Сәрханд вош рӳщ Тәрум хотӈӑн пила ёш пос нєпека пунты, мосл дәлн дыв округевн вәлты увӑс мир вантман ат тӑйсӑт па дӑӈхаты ёх пєрна посн ат пунсӑт;

- Югра мӳв правительства хотн нємасыя тӑхи пӳншты, дәлн тыв луӈум хуятӑт вантман ат тӑйсӑт, муй щирн округев хӳваттыйн религиозной вєрӑт мӑнлӑт;

- Округев луваттыйн увӑс мир оса тӑхета Югра мӳв Казачества ёх пила пасыр щирн Тәрума пойкщӑты вєрӑт тәты тӑхет ёх олӑӈӑн уша ат вєрсӑт, дәлн елды яма вәты, мӑта кәртӑтн, вошӑтн щимӑщ ювра вєра хущты утӑт шуши мирлӳв хуща вәлдӑт;

- Мӳв идпи питы вуй вӳты тӑхет пила ищи ёш пос нєпека пунты, дәлн дыв увӑс мирӑт пӑты дупасӑт па нємасыя пойкщӑты хотӑт омӑсты ат нётсӑт;

- Рәт ясӈӑтн шуши мирлӳв йис культура, емӑӈхӑтлӑт, емӑӈ вєрӑт олӑӈӑн нємасыя буклет нєпекӑт єсӑлты, дәлн увӑс хуятӑт нємӳлт пурайн йис вәлупсэв олӑӈӑн ӑнт юрємӑсӑт; щи тумпийн пасыр щирн Тәрума пойкщӑты ёх олӑӈӑн ищи буклет нєпек лэщӑтты, дәлн кашӑӈ хӑннєхә яма ат вәс, муйсӑр щит атум вєр.

Югра мӳв губернатор лӑӈкӑр хәя нётты хуят **М.В. Савченко** ясӑӈ тәс, муй щирн интернет хӳват шуши мирӑт вәлупсы олӑӈӑн, арсыр айкелӑт, сыр-сыр поступсэт, емӑӈхӑтлӑт па па мосты вєрӑт олӑӈӑн уша павӑтты рӑхл. Лӳв щирӑлн, «Югра лыдӈуптӑты» тӑхи сайта хӑтл мӑр сот хәлумъяӈкєм хуят луӈлӑт па мосты айкелӑт вантлӑт.

Елды **А.В. Новьюхов** айкел тәс, муйсӑр йилуп вєрӑт вет тылӑщ мӑр «Югра лыдӈуптӑты» оса тӑхи лэщӑтӑс. Уша йис, хуты оса тӑхи ёх унтасн увӑс мир вәлты хотӑт нётупсы вух олӑӈӑн путӑртты па щи вєр тӳӈматты пӑты правительства мирхот вєрсы. Щӑлта увӑс мир вәлты-холты мӳвӑт олӑӈ поступсы нєпек йилпатты, дәлн вошӑт па вән кәртӑт щив нух хӑншты ищи щиратвәс. Мослястӑты, хуты тӑм олн «Югра лыдӈуптӑты» оса тӑхи округев хӳваттыйн мӳв-авӑт, вәнт войт па вәнтӑт лавӑлман тӑйты тӑхи кәща хә пида ёш пос нєпека пунсӑӈӑн, дәлн лыв шуши мирӑт вәлупсы ищи вантман ат тӑйсӑт.

Югра мӳв вӳлєӈ ёх тӑхет вантман тӑйты кәща хә **С.А. Кечимов** лупӑс, муй щирн вән кєр тылӑщ Когалым вошн округев хӳваттыйн вәлты вӳлэт давӑлты ёх мирхота ӑктӑщийлсӑт. Асугорской айлат ёх кәща хә **В.С. Банк** айкел тәс, хутыса тӑм ванӑн увӑс мир айлат ёх ияха вәйтантыйлсӑт па муй щирн елды рәпитты нәмӑслӑт. «Югра лыдӈуптӑты» тӑхи кәщая нётты нє **В.Т. Шадрина** «Юган эвӑлт Тром-Аган вәнты» нємпи Сәрханд хӑнтэт вәйтантупсы» олӑӈӑн ясӑӈ тәс па хурӑӈ кина аляс.

Елды «Югра лыдӈуптӑты» оса тӑхи увӑс мир кӑсупсэт вєрӑт тәты хә **А.А. Клаузер** мӳвтєл ай хопӑтн кӑсты вєр олӑӈӑн путӑртӑс. Щи юпийн ӑктӑщум мир и нумса юхӑтсӑт, хуты мосл дәлн емӑӈхӑтлӑн арӑӈякӑӈ ёх тәп тӳӈщирӑӈа ёнтум дәмӑтсухн, тәса па яма якӑт па арӑт мойӈ мира ат ванлтӑсӑт. Щи тумпийн мосл, дәлн ай хопӑтн кӑсупсыйн ар пєлӑк шуши мирӑт дєтутӑт ат вәсӑт. Щӑлта кӑсты ёх ищи увӑс мир дәмӑтсухӑт ат тӑйсӑт. Тәп щи пурайн емӑӈхӑтл әмща па тӳӈщирӑӈа мӑнл.

«Югра лыдӈуптӑты» оса тӑхи кәща лӑӈкӑр нє **Л.А. Алферова** III-мит айлат ёх емӑӈхӑтл олӑӈӑн лупӑс, мӑта ут тӑм ол вәщ тылӑщ 20-23-мит хӑтлӑтн Манстӑр район Шӑншвош «Нюрмат» нємпи няврємӑт пӑты рӳтьщӑты тӑхийн лэщӑтлы. Арсыр кәртӑтн вәлты айлат ёх нємасыя ияха ӑкӑтлыйт, дәлн лыв сыр-сыр вєрӑт олӑӈӑн путӑртсӑт, арсыр нӳшайт тӳӈматсӑт па уша павӑтсӑт, муй щирн айлат ёха елды вәлты, дәлн йис культураев, рәт ясӈев ат вәс. Айлат эви па пух щи пурайн ияха рӑхлӑт ки - йилуп хотӑӈ ёх тывл.

«Югра лыдӈуптӑты» оса тӑхи ёх тӑм олн вәйтантупсэт, емӑӈхӑтлӑт, лӳӈтупсэт па сыр-сыр мирхотӑт лэщӑтты нәмӑслӑт.

Ирина ПОСЛОВСКАЯ

Лаль пура олӑҥӑн

Ас нопӑтты тылӑщн Ёмвош «Музей Природы и Человека» хотн «V Военно-исторические чтения: «Великий подвиг народа» нємуп мирхот вәс. Щив ӑктӑщум ёх мєт сыры щӑта «Связь времен» нємуп вандтупсы, «Археопарк» тӑхи па лаль олӑҥӑн вєрум кинайт вантсӑт.

Мирхот мӑнум пурайн «Великая Отечественная война: люди и судьбы» па «Искусство агитации. Плакат и карикатура в СССР 1930-1945 гг.» вандтупсэҥӑн пӯншсыйҥӑн па Вулаҥ лаль олӑҥӑн киникайт вандтӑсыйт. Мирхот лӑп тәхӑрты елпийн «Еҥта пӑсан» па «Явление Екатерины Великой» нємуп лунӑлтуп вәс.

Мирхотӑҥ ёх кӯтн учёнойт, айлат ёх па лывел вәндтӑты хуятӑт Москва, Санкт-Петербург, Тюмень, Екатеринбург па Ёмвош округ эвӑлт вәсӑт. Щи тухӑлпи музеят, архивӑт па киникайт мийлаты хотӑт рәпатнекӑт, ӑшколайн рәпитты ёх па няврємӑт вәсӑт. «Великая Отечественная война в научных исследованиях и судьбах россиян» па «Военная тематика в музейной работе и патриотическом воспитании» тӑхеҥӑн хущи вән нєпекӑҥ ёх па музеятн рәпитты мир путӑртсӑт. Няврємӑт вәндтӑты хуятӑт па ӑшкольникӑт «Страницы истории Великой Отечественной войны» нємуп тӑхийн яха ӑктӑщийлсӑт. Мирхотӑҥ ёх лаль пура олӑҥӑн путӑртсӑт, муй нӗтупсы Урал, Ёмвош округ па Ямал мӯвӑтн вәлум мир вєрсӑт. Щӑлта щӑта ай павӑтсы, муйсӑр музейт па боевой славы нємуп хот йитӑт «Реализация III Окружного конкурса общественных проекта по созданию электронной база данных вєрты «Великий подвиг народа»: проблемы и перспективы» кӑсупсыйн нух питсӑт.

Исторической наукайт кандидат **Борис Серазетдинов** (Москва) «Оленеводство в Северо-Западной Сибири в годы Великой Отечественной войны» вєр олӑҥӑн ай павтӑс. Лӯв лупӑс, щи вєр худна тӯҥщирӑҥа ӑн лєрамтсы.

- Мӯҥ шимл путӑртлӯв, муй нӗтупсы хӑнтэт па юрнӑт вуракӑт нумпийн нух питтыя Вулаҥ Отечественной лаль пурайн вєрсӑт. 1942-митол вәнты вӯлы лавӑлты вєр тӯҥщирӑҥ вәс, Ёмвош округ мир щит унтасн лалясум ёха яма нӗтсӑт. Колхозникӑт фронтовой щирн рәпитсӑт, Красной Армияйн вәлум ёха лыв хошум ләмӑтсухӑт 6659 шойт вух араттыя китсӑт па Фонд обороны нємуп тӑхия миллион мултас шойт вух сухуптӑсӑт. 1942-мит олн Сталин нємуп колхозӑн вӯлєҥ ферма вєрсы, ләлн Микояновской районӑн вәлты мира вӯлэт ортты. 1943-мит олн вӯлы тащӑтн яҥкєм процент араттыя ар вӯлы єнмӑс. Самаровской районӑн колхозӑтн 47-кєм процента вӯлы ара йис, Сӯмӑтвош районӑн - 26 процент араттыя тащ єнмӑс, Саранпаульской совхозн ищи ар вӯлы вәс. Лыв оборона фонд тӑхия шєҥк ар вӯлы нюхи китсӑт.

Ямал нєҥӑт кӯтн 1942-мит олн ар хуят Анна Хатанзеева па Анна Айваседа иты ар вӯлы лавӑлсӑт. Лаль пурайн Южноямальской Вӯрты хота хӑншаньщум шуши ёх вухӑт, ләмӑтсухӑт па облигация нєпекӑт 37-кєм щурӑс шойт вух арат па 659 вӯлы лалясты мир пӑты мӑсӑт. Ар вӯлы ел миймел пӑты, щӑлта налог вухӑт сухуптумел пӑты хәлум ол мӑр Ямальской районӑн 100 щурӑс вӯлы эвӑлт 44 щурӑс араттыя йис. Приуральской районӑн 41 щурӑс вой эвӑлт 19 щурӑс хӑщӑс. Ямалн няд колхоз хущи 192 вӯлы тащ эвӑлт 27-кєм тащ иса вӯлылы йисӑт, 44 тащн 1-20-кєм вӯлы хӑщӑс.

Атум, хән юрнӑт щи пурайн лащ пила вӯра вортты питсӑт. Щиты вєрты лыв НКВД ёхн хӯщсыйт. Шєҥк ар налог вух мир эвӑлт вӯсы, щит пӑты вӯлєҥ ёх нюхи па лєтут таклы хӑщсӑт. Итәх хуятӑт хӑния нюхи тынысӑт лыллал єтӑлтӑты пӑты. Хӯл велпӑслӑты мир лєтут лӑтты щир тӑйсӑт, вӯлєҥ ёх щит таклы хӑщсӑт. Пурмӑсӑт лыв хущела тәтьляты вулысыйт: нәй, ухшамӑт, шай пӯтӑт, карты сәнӑт, сӑк, хӑншаҥ вой сухӑт. Лыв лупсӑт, советской лащ нємӑлт ӑн тәл, кӯш ләмтут, щӑшкан сӑх лӑтты лаҥхалӑт, щитӑт лапкайн иса ӑнтәм. Хән Тюменской партия обком кәща щи олӑҥӑн уша вєрӑс, 1944-мит олн ЦК партия кәщая Г.М. Маленкова лупӑс. Щи юпийн лаль пурайн вӯюм налог вухӑт мира юхлы мӑсыйт па тылӑщ вухел вәна вєрсы, лӑлн щит унтасн вӯлэт ат лӑтсӑт.

Ай кєр тылӑщн 1945-мит олн окружной мирхотн вӯлєҥ ёх Тюменской областян вәлты шуши мирӑт хӯщсӑт социалистической кӑсупсыя вӯянтты па мєт ар вӯлы єнмӑлты. Щиты лаль пурайн шуши мир ар нюхи па вой сух государствая мӑсӑт. Мӯҥ нәмӑслӯв, щи йисн Ёмвош па Ямало-Ненецкой округӑн вәлум вӯлєҥ ёх вән унтас вєрсӑт, хән лаль хӑрӑта ар нюхи па вой сух китсӑт. Мӯҥева щи олӑҥӑн нәмты мосл па шуши мир сӑмӑҥа тӑйты.

Исторической наукайт тохтӯр **Александр Ярков** (Тюмень) «К вопросу о законодательных инициативах региональных депутатов» вєр олӑҥӑн путӑртӑс.

- Хәт мӯвн РФ хущи хӑннєхәйт олӑҥӑн «дети

войны» нємуп поступсэт єтсӑт. Щит щи ёх, хуйтат 1926-1945-мит олӑтн сєма питсӑт. Лыв айт вәсӑт па ладя ӑн тәтьлясыйт, ищипа вән ёх юкана ладь пурайн рәпитсӑт па мурта шәк вантсӑт. Государственной Думайн КПРФ нємуп тӑхийн рәпитты ёх ар пӳш лупсӑт, лӑдн щи ёх нётупсэтн ат мӑдыйт. Ин вәнты нємӑлт ӑн тывӑс. Щи олӑңӑн путӑртты мосл.

Вуладь ладь 75-мит олда питты пура вәнты вет ол хӑщӑс. Щи мӑр 27 миллион ӑнтәма ювум ёх нємӑт худыева уша вєрты мосл, вантэ, итәхӑт интум вәнты тӳңщирӑңа ӑн шависыйт. Ар хуят Урал, Сибирь па Приволжской военной округ хущи сурма питсӑт, хән ладя мӑнмед пурайн әхӑлӑл вуракӑтн тӳтн вӳщитсыйт. Щи тӑхетн интум вәнты кев хурасӑт ӑн вєрсыйт, лӑдн рәтлад лывед нәмӑлмӑты щив ат яңхсӑт.

Военно-патриотической вєр олӑңӑн ищи путӑртты мосл. Вантэ, 70-ол Победа хӑтл порилӑты елпийн арсыр мӳвӑтн кев хурасӑтн нацистской хурамӑт хӑншсыйт. Мӳңева нәмты мосл, хутысаты айдат ёх єнмӑлдӳв, щимӑщ хуятӑта лыв щи йилӑт. Мулхӑтл мӳң лупсӳв, Вулаң Отечественной ладь олӑңӑн вєрум кинайт хущи арсыр ювра ут вәл. Щитӑт унтасн нявремӑт вәнлтӑты ки питлӳв, лыв питлӑт лупты, хуты Берлин - «город-герой» щирн альщӑлы. Щӑлта Будапешт, хута 400 щурӑс советской ёх ухлад пунсӑт, «воинской славы» нєм тӑйл.

Мирхотн итәх ёх лупсӑт, ладьн рӳщӑт немцӑт пила ладяссӑт. Мосл вәты, фашистӑт пила миллионкєм рӳщӑт тарӑнлӑсӑт. Россия эвӑлт Германияя каслум кӑт миллион немцӑт кӳтн щимӑщ ёх вәлдӑт, хуйтат ай пура вӳш эвӑлт фашиста альщӑсыйт. Немцӑт худыева Германия пӑты ӑн ладяссӑт. Ладь пурайн яртъяң советской немцӑт тарма ладясмед пӑты Советской Союз Герой нємн альсыйт. Кӑт хуят щи нємн ладь хӑрн мӑты вӳтьщийлсыйт, тәп тӑм йисн Россия Герой нємн альсыйңӑн. Трудармия тӑхи хущи 600-кєм щурӑс советской немцӑт рәпитсӑт, лывед ищи нәмты па сӑмӑңа тӑйты мосл. Интум вәнты лыв Вулан Отечественной ладь ветеранӑта ӑн лӳңтӑслӑт па нётупсэт ӑн тӑйлӑт. Щит мӳң мирев, щи олӑңӑн нәмты мосл.

Кәщайта лӑңхалум лупты: архивӑт олӑңӑн правительстваев єслум поступсы па щира хӑншты мосл. Интум учёнойта айдат ёх йилӑт, хуйтат кӑт-хәлум па хон пєлӑк ясӑң вәлӑт. Ӑн мосл, лӑдн лыв арсыр вєр олӑңӑн тәп па хон пєлӑк нєпекӑт эвӑлт уша ат вєрсӑт. Российской архивӑт хущи, хән 75 ол ладь пӑрум юпийн мӑнл, щи пурайн итәх исторической нєпекӑт лӳңӑтты рӑхты питл. Щи мӑр немецкой ёх мӳң архивлӳвн вәлты нєпекӑт вантты щир тӑйлӑт. Вантэ, Германияйн щи утӑт копияйт вәлдӑт. Америка ёх ищи мӳң нєпеклӳв лӳңӑтлӑт, мӑта утӑт лыв 1950-мит, 1980-мит па 1990-мит олӑтн вәйтсӑт. Советской лащ вәлум пурайн мӳңева па хон пєлӑк архивӑтн рәпитты ӑн рӑхӑс, тӑм йисн мӳң архивлӳвн итәх нєпекӑт лӳңӑтты ӑн єсӑлдыюв.

Реональда ОЛЬЗИНА

Хӑнтэт ям хотн мӑсыйт

Юхи хӑщум олӑтн Касумн ар йилуп хот омӑссы па катра хотӑтн вәлум мир щив каслуптӑсыйт. Марина Николаевна Обатина ищи йилуп хотн мӑсы, щит пӑты тәняд щи воша яңхмємн нємасыя лӳв хущела лӑңтыйлсум хотл вантты. Щӑта лӳв пилада па ӑңкел Виктория Кирилловна Обатина пила путӑртсум.

Марина Обатина: «2012-мит олн ван хӑтлуп тылӑщн тӑм хотн мӑсыюм. Хәлум йитуп лащкам па хошум хот, тӑта шєңк ям вәлты. Тәп каврум йиңк ӑнтәм па потум йиңк щошиты тӳрпайт эвӑлт йиңк посыйл, щи олӑңӑн кәщайта нєпек хӑншсум, лӑдн щитӑт ат йилпатсыйт. Мӑнєма хәлумъяң ол, ма нявремӑт лавӑлты хотн рәпитлум. Тӑта пухңӑлам па яйңӑлам пила вәлдум. Ӑңкєм упєм пила катра хотн хӑщсӑңӑн, хута сыры ияха вәсӳв, лӳв нәлам мӳңева нётты тыв юхтыйл». **Виктория Обатина:** «Ма ветъяң хәта щи йилум, 1959-мит олн Вӳтвошн сєма питсум. 1977-мит олн тӑта Амня вошн ӑшкола етшуптӑсум. 1978-мит олн икия мӑнсум. Икєм Николай Алексеевич Обатин ӑнтәма йис. Упиед Галина Алексеевна ар ол учителя вәс.

Хәт нявремие тӑйлум, Алексей вән пухием рыбкоопн рәпитл, хәлумъяң вет ола щи йил. Касумн вәл, кӑт нявремӑт тӑйл, эвиед кӑт ола щи йил. Евгения эвєм Нуви сӑңхумн нявремӑт лавӑлты хотн рәпитл, лӳв кӑт эви тӑйл. Хәлмит Марина эвием кӑт пух тӑйл, лын садика яңхлӑңӑн. Лӳв лапкайн рәпитӑс, йира мӑнӑс па интум рәпата кӑншты хотн хӑншаньщман вәл. Кимит пухєм Нуви сӑңхум вошн колледжӑн сварщика вәнлтыйл. Тӑм Максим ай пухием хәтхӳщъяң ола йис. Паралич мәшн мәшитл, ӑн шәшийл, ӑн омсыйл па ӑн путӑртӑл. Сыры ям вәс, әхӑт тылща ювмӑлн ин шӑңкап кӑшаңа ювємӑс. Пәльницайн лупийлсаюм щӑта хӑйты. Ащел лупӑс: «Муя мӑлємн? Мӳң хущева ат вәл, щӑта шәк вантты питл». Па ин щи тӑйлэв. Лавӑрт, вєра шәк щимӑщ нявремӑт тӑйты. Эвємн нётыйлы, лӳв щи лаптыйлӑллэ, хән ма вєрламн Нуви сӑңхума яңхийлум.

Ин упед хущи вәл, тӑта лӳв сӑттэл хот йит тӑйл. Катра хотэвн вәлмевн упед пила и хот йитн вәсңӑн, лавӑрт эвєма вәс щипурайн. Вантэ, тәхщос тәрум атма йил па лӳв щи холлӑл. Тӳрсыйт яма хәл. Ма путӑртты питлум, хидыдам навӑртты питлӑт па нявремсый хәл. Ин тохтӳр юхтыйл, вантыйлды, сємңӑл яма кӑллӑңӑн. Хот йитӑлн хән тӳт вӳщитлӳв, сємңӑл нух пӳншӳмлӑлэ. Соцзащита хотн рәпитты мир мӳңева нётлӑт. Пенсия ма рӳтьщӑты вухєм киньщи вәншӑк.

Рӳтьщӑты мӑнсум, ин вет ола щи йил. Сыры нявремӑт лавӑлты хотн лєтут кавӑртты па ай пушхӑт лавӑлты нєңа рәпитсум, щи вєра ӑн вәнлтыйлсум, ма сӑттєма вәнлсум. Щи артӑн ар нявремсадика яңхӑс, сот мултас хуят вәс. Ин шимл эви-пух щив яңхӑл.

Хӑнты газета мӳңева юхтыйл. Итәх пурайн эвєм пәштая яңхӑл па щит вӳл, тәх щосн ма яңхтємн вӳйлялдам. Яма щӑта путрӑт хӑншман вәлдӑт, мӳң питрэвн вәлты Асвета ими пила яха юхӑтлумн па щи нєпек еша лӳңтыйлдумн».

Реональда СУРЕЙСКАЯ

Няврємăт пила сăмăҥа рәпитăс

Нинэль Горлова (Савинова) ар ол мăр няврємăт вәнлтуман Болчары кәртăҥ кӳтӳп ăшколайн Кондинской районăн вәс па рәпитăс. Лӳв тăм кәртăн сєма питăс па иса айтєлн єнмăс. Щи пурайн мăтты ки тăм Болчары кәртые шимăл хăннєхә тăйс па леспромхос ищиты ăнтәм вәс.

Лыв хоттєл ёхлал хәт няврєм єнмăлсăт па щит пăта пухăт муй эвет иса ăҥкела-ащела арсыр хотăҥ рәпатайт лэщăтты нётсăт. Ешавәл Нинэль ăшколая мăнăс па лапăтмит класс вӳш вәнта иса Болчары кәртăн вәнлтылăс. Елды вәнлтăты мăнты вєрăл олăҥăн лӳв тăмиты путăртăс: «Яма нәмлєм, муй щирн 1959-мит олн Ёмвошн мєт олăҥ йилӳп педучилища кев хот омăссы па мӳҥ щив вельщи юхăтсӳв. Ма, вантэ, айшăк классăтн няврємăт пила рәпитты нєҥа вәнлтыйлсум. Мӳҥ хущева ар хăнты, вухадь па рӳщ няврєм щи пурайн вәс. Мӳҥ кӳтэвн иса яма вәсӳв па вещката кашăҥ вєр лэщăтсӳв».

- Нинэль Ильинична, муй пăта нăҥ няврємăт вәнлтăты нє рәпатая вӳянтсăн?

-Ипєлăк эвăлт муйсăр па тăхия мӳҥ щи пурайн мăнты вєритсӳв. Кимит пєлăк эвăлт ма иса ай апщилам пила юлн айтєлн вулкємăсум, лывед ăшколая мăнты елпийн киникайт лӳҥăтты муй ямсыева хăншты вәнлтăсум. Щи олăтн ма щиты нәмăссум, хуты еша вәл педучилища етшуптăлум па тăм ăшколайн ищиты лывед елды вәнлтыйлты питлум.

- Муй щирн педучилище етшуптуменăн, елды вәлупсы щирэн мăнăс?

- Педучилищайн нялмит курс тәп-тәп етшуптăсум па ищи кӳрӳмн тыв, Болчары рәт кәртєма, ăшколая рәпитты кәща ёхламн китсыюм. Щи олăтн тăта, вантэ, йилуп леспромхоз вельщи пӳншсы, мӳв илпи тащ кăншты ёх кєрăтмăн рәпитты пиньщăсăт. Ар пєлăк эвăлт мӳҥ кәртэва хăннєхуятăт рәпатая юхăтсăт па щит пăта вєра ар няврєм тăта ияха ăкмăс. Щи айлат пухăта па эвета иса ăшколайн вәнлтыйлты мосăс.

- Нинэль Ильинична, муй арат ол нăҥена щи пурайн вәс, хэн няврємăт пила рәпитты питсăн?

- Ма тәп лапăтхущьяҥмит ола йисум па Болчары кәртăҥ ăшколая рәпитты щи юхăтсум. Араттєлн ай няврємăт вәнлтуман ма нялъяҥ ол мăр вәсум. Пухăт па эвет вәнлтумєм тумпийн, сырсыр вєрăт па лэщăтсум. Мєт олăҥăн кәртăҥ ăшколайн комсомольской рәпатайт секретарь нє щира вєрсум. Еша ёхăтшăк партийной секретаря ма пилєма рәпитты хăннєхуятăтн пирисыюм. Имулты советской олăтн общественной вєрăт ямсыева лэщăтмєм пăта ЦК ВЛКСМ эвăлт нємасыя ишăкты нєпекăн мойлăсыюм. Щи арат ар ол ăшколайн ай няврємăт яма па тӳҥширăҥа вәнлтумєм пăта Россия мӳв «Ветеран труда» нємн кәща ёхламн юкантсыюм па әхăт рӳтьщăты щи мăнсум. Щи вулаҥ нєм тумпийн, арсыр ишăкты нєпек рәпатаем эвăлт шєҥк ар тăйлум. Катра па ма пилєма рәпитты ёхламн па кәщаит нищиты мулты мєвăл посн măты нумăсн вєрсыюм па щи олăтн района лыв нєпекăт хăншийлсăт. Әхăт щи мєвăл посн ăн па măсыюм. Ма, вантэ, тәп кӳтӳп образования тăйсум. Щи мєвăл пос холумтты пăта институтн муй университетн сырыя вәнлтыйлты мосăс.

- Нăҥ, алпа, ищи хоттєл хуятăт тăйлăн?

-Мин икисăҥăн ветъяҥ ол ияха вәлдуман. Кăт пух єнмăлсуман. Итєв ăнтәма йис. Кимит пухев ищиты Болчары кәртăн вәл па рәпитл. Лӳв тӳт хәрăтты тăхийн рәпитл па щи вєрăл тумпийн вәнтъюх эвăлт сохлăт євăтты пилорама тăхи тăйл.

- Муй пăта нăҥ вәлупсы хӳватн иса ай няврємăт пила рәпитсăн?

- Ма шєҥк сăмăҥа няврємăт тăйсум па лыв пилэла иса вещката па тӳҥширăҥа рәпитсум. Муй арат ар пухие па эвие ма вәлты щирємн ямсыева вәнлтасум. Ин лыв мăнєма тәп вән пәмащипа луплăт. Ма щирємн, хăннєхуятăт кӳтн хăннєхә щирн ки вәллăн па нăҥ вєрэн ямсыева лэщăтлăн, щит хуятăтн па шєҥк яма па сăмăҥа тăйлыйн. Ăшколайн рәпитмємн, ма вәнлтум няврємлам пилаисакашăҥемăҥхăтл пурайн арсыр концертăт вєрсум. Ма ищиты вәлупсєм хӳватн яктыариты хăрăт лэщăтты ар әр па нумăс пунсум. Щит пăта ин тăмхăтл вәнта кәртăҥ рӳтьщăты хота мир елпийн ариты яҥхлум муй ма хăншум стихотворенияйлам хуятăта лӳҥăтлум. Тăта «Северяночка» яктыариты хот тăйлӳв па щи тăхи кәща нєҥа ин ма вәллум па арсыр кәртăтн муй вошăт концертăт ванлтуман яҥхлӳв. Щи вєр тумпийн Кондинской вошн «Вдохновение» нємуп литературной тăхи пӳншман вәл. Пура-пурайн щив нємасыя китлыюв па йилпа хăншум стихăт лӳҥăтлӳв па мӳҥ кӳтэвн щимăщ поэтической кăсупсэт вєрлӳв. Итәх пураитн поэтăт кӳтн нух питыйлсум па ишăкты нєпекăтн мойлăсыюм. Щиты мӳҥ тăм Болчары кәртэвн елды вәлдӳвхолдӳв.

Владимир ЕНОВ

Мўвев давӑлдэв

Югра мўвн Ёмвошн лыпӑт єнумты тылӑщ 11-мит хӑтӑлн «Спасти и сохранить» нємуп XIII-мит вәйтантупсы сухнӑс. Тӑм пўш йиңк сыстама тӑйты вєрӑт олӑңӑн мирхота ӑктӑщилум ёх путӑртсӑт. Лыв нәмӑссӑт, муй иты Ас па Лӑңӑл юханңӑн сыстама па давӑлман тӑйты.

Щӑлта «Спасти и сохранить» нємуп вәйтантупсы вәлум лєпн арсыр кӑсупсэт лэщӑтыйлсайт.

Щиты дорӑт, вәнтӑт па ӧхмӑт давӑлты вєрӑт олӑңӑн XIX-мит пўш кинайт вандтӑсыйт. Тыв па хон пєлӑк 37 мўв эвӑлт кина вандтӑты кєша ёх юхтыйлсӑт. Нух питум хуятӑт лыпӑт єнумты тылӑщ 5-мит хӑтӑлн мойдуптӑсыйт. «Сорнєң тохтӑң» хурпи вән мойдупсы Москва хон вош эвӑлт юхтум кина вєрты кӑтңӑна Вадим Витовцева па Наталья Кузнецовая катдуптӑсы. Лын «Дальневосточный леопард. Борьба за таёжный пристол» нємуп ут мира альсӑңӑн. Иса 420 рәпата кўтн тӑм хур олӑң тӑхия питӑс. Щи тумпи «Ай тохтӑң» хурпи мойдупсэт Санкт-Петербург, Таллинн, Чита, Ташкент, Самара, Псков па Баку вошӑт эвӑлт вәлум кина вєрты мира мӑсыйт. Щӑлта кӑт «Ай тохтӑң» хурпи мойдупсєңӑн юдн Югра мўвн хӑщсӑңӑн. Щит «Югория» нємуп государственной телерадио тӑхи хуща рәпитты хуятңӑн Евгений Оглоблин па Наталья Балвакова «Экопутешествие» кӑсупсыйн «Ханты бонжур» нємуп кинайн вандтуман пӑта нух питсӑңӑн. Кимӑт «Ай тохтӑң» хурпи мойдупсы «Югра» нємуп телевидение хуща айкел кӑншты кӑтңӑн Татьяна Гордеева па Виктор Журавлев «Северный дом. Искусство бытовать» нємуп кина пӑта вўсңӑн. Елды «Авторская работа» кӑсупсыйн Санкт-Петербург вош эвӑлт Сергей Цихановович «Озеро в море» ут пӑта мойдуптӑсы. «Режиссерская работа» пӑта «Ай тохтӑң» хурн Эстония мўв эвӑлт юхтум хӑннєхэ Йуло Пикков катдуптӑсы. Йис нєпекӑт щирн вєрум «Жизнь в тупике» нємуп кина пӑта Чита эвӑлт Ирина Трофимова мойдуптӑсы. «Малая телевизионная форма» вєрн Ташкент вош эвӑлт юхтум нєңңӑн Елена Палехова па Гаяне Матевосян «Степная сказка» нємуп ут мира альман пӑта мойдуптӑсыйңӑн. «Самара» нємуп государственной телерадио тӑхи хуща кӑпӑртты нє Елена Полонская «Информационный сюжет» кӑсупсыйн олӑң тӑхия питӑс. «Этноэкология» вєрн «Псков» нємуп государственной телерадио тӑхийн рәпитты Борис Шерстнёв «Сетомаа - река времени» ут пӑта мойдуптӑсы. Щӑлта артӑщты ёх кинайт кўтн «Аггёльский национальный парк. Птичий рай» нємуп хур мєт ям нємн юкантса. «Альтернативный взгляд» кӑсупсыйн Санкт-Петербург вош эвӑлт Сергей Попов «О чём грустит нерпа» кина пӑта мойдуптӑсы.

Елды нємасыя мойдупсэтн киная ям сый лэщӑтмӑл пӑта Вадим Осядчий, йиңк илпийн «Мировые гиганты – китовые акулы Ослоба» и «Путешествие Гамильтона» кинайңӑн тәса вєрмӑл пӑта Германия эвӑлт Ульф Марквар катдуптӑсыйңӑн.

Ай нявремӑт кєша кинайт кўтн Ярославль вош эвӑлт «Нечаянная радость» нємуп мультик вєрты тӑхи мойдуптӑсы. Пулңавӑт вош эвӑлт «Мынику» нємуп мультик лэщӑтты тӑхи «Комар спасёт Муксуна» хур вандтумел пӑта нух питсӑт.

Лыпӑт єнумты тылӑщ 11-мит хӑтӑлн тӑм емӑңхӑтл етшӑс. Иса Югра мўвн кӑт щурӑс вәйтантупсы лэщӑтыйлса. Емӑңхӑтл сухнум пурайн Москва хон вош эвӑлт «Любэ» нємуп группа ёх арисӑт.

Ульяна ДАНИЛО

Юрн мир ар сув хәлмӑсум

Сәрхӑнд мӯвн хәлум шурӑс арат шуши мир вәл. Арӑл пєлӑк хӑннєхә рәт ясңелн яма путӑртлӑт. Лыв йис арлал, моньщлал па яклал хулна нәмман тӑйлӑлал.

Нын щи вәлдӑн, хӑнты па вухаль ёх якӑң па путрӑң мир. Кашӑң хӑннєхә айтєлӑн ӑңкелн, ащелн муй па па рәтнӑлалн юкан арн вєрла, ай тёпие щи арл әмӑщ пӑта сәхтыйлӑлә. Әхӑт хӑннєхә вәна йитӑл юпийн лӯв рута ар вєрл. Тәх щос юкан ар мир тәса па яма вєрум вєрел олӑңӑн арємӑлӑт. Щӑлта щиты тывл хӑннєхә нуви тәрумн ӑнтәм, тәп лӯв арл мирн ариман тӑйла. Ин тӑмхӑтл арсыр вәйтантупсэта ёх ариты кєша ӑкӑтты питсайт. Щиты тӑм ванӑн Сәрхӑнд мӯвн Русскинской вошн кимӑт пӯш арӑң па якӑң емӑңхӑтл район әхтыйн культура вєрӑт тәты ёх лэщӑтыйлсӑт. Вусты вәншєң ёхумн А.П.Ядрошников нємуп музей хӑрн камн мир ӑктӑщсӑт. Мєт олӑң вандтупсы вєрсӑт, хута имиет дєтӯтӑң пӑсанӑт омсӑлсӑт. Русскинской кәрт эвӑлт айлат нєңңӑн Ольга Покачева па Анжела Ермакова мевты хӯл хошумйиңкӑн, кавӑртум васы нюхийн па єплӑң дарңӑлтум шарка хӯлн мир лапӑтсӑңӑн. Кимӑт пӑсан Сытомино кәртӑң имет Мария Яковлевна Сенгепова, Евдокия Ивановна па Дарья Ивановна Лозямовңӑн вєрсӑт. Лыв юхтум ёх палум мӑлӑң хӯлн, вӯлы вуйн, кӑлєң нянь, васы нюхи лӑнт йиңкӑн, мәрӑхн па арсыр єплӑң лєтутӑтн лапӑтсӑлал. Яха ӑктӑщум нєңӑт рӑтэла пойкщӑсӑт па тӯт имел вӯрты сухӑн мєшумсэл. Еша туташӑк нєңӑт ёнтум пурмӑслал вандтӑсӑт. Раиса Степановна Миронова вӯрты вухсар сух эвӑлт ёнтум няврєм порха тәс. Щи тумпи Сәрхӑнд мӯв нєңиет сӑк эвӑлт кӑртум пурмӑслӑл вандтӑсӑт. Щӑлта Сергей Васильевич Кечимов воңхєсты хӑрн и хӑтл мӑр лэп вєрӑс. Щиты йитпӑң ёх вєрӑт вантман шәшийлтєм эвӑлт юрн мир ар сув хәлмӑсум па имухты ариты хуятӑт хуща шәшумсум. Щи эвӑлт мир ещалт ариман ух әптӑл нувия ювум ими нәй сӑхн лодь. Тӯрл вєра кӯлы ариел иса ӑл хәхӑл. Щит Октябрина Сенгепова юрн мирл ар арийс. Елды Зоя Молданова, Нина Тэвлина, Зоя Кирилишина, Алёна Айваседа, Альбина Иконникова юкан арлӑл арисӑт. Мӯң мурта ар хәлӑнтсӯв. Имултыйн Русскинской кәртӑң пухиет хә як якты долюмсӑт. Лыв пєлала вантты әмӑщвәс, нюр йис икет иты яксӑт. Щи юпийн Лянтор вош эвӑлт юхтум «Пимочка» нємуп тӑхи эвиет воньщӯплал пила мәрӑх воньщты як мира вандтӑсӑт. Сытомино кәртӑң пухиет велпӑс пӑнта мӑнты хӯв сәхмуп хә як яксӑт. «Мың яка» нємуп ариты па якты тӑхи няврємиет «Куренька» як вандтасӑт. «Ас нє» нємуп тӑхи нєңӑт йис имет як яксӑт. Щӑлта эвет па пухӑт нарӑсъюхлал ёша вӯсӑт. Щит тәп хәлӑнтты мосӑс. Лыв арсыр ӑня сыйт юнтсӑт. Ариюм па якум ёх кӯтн ар няврєм вәс.

Ксюша Покачева

Ма и ай эвие пила вәтаңа йисум па иньщассєм:

- Вӯща вәла, путӑртэ, мӑтта мӯв эвӑлт нӑң тыв юхӑтсӑн?

- Ма нємєм Ксюша Покачева, мӑнєма хәт ол. Ма Русскинской кәртӑн вәлдум. Ӑңкєм Ольга Ивановна, ащєм Павел Александрович Покачевңӑн.

- Ксюша, нӑң тыв муй пӑта юхӑтсӑн?

- Ма тӑмхӑтл ариты па якты питлум. Ӑңкємн ай хайпие олӑңӑн арн вєрсаюм. Ин щи арєм ма исашӑк арийийлєм.

Щӑлта йина щи, ин Ксюша ай эвие мир ӑкмум хӑрн лодюмтӑс па ай хайпие олӑңӑн арийс. Няврємӑт ариман путрев, ясңев елды мӑнл.

Ульяна МОЛДАНОВА

Ёмвош округ эвӑлт шуши хуятӑт Ас нопӑтты тылӑщн Венгрия мӯва яӈхсӑт, хута Будапешт па Залаэгерсег вошӑта тӑтлясыйт.

Оса тӑхет ёх Венгрия мӯвн вӑсӑт

Щӑта дыв лапӑт вӑйтантупсыя вӑхантсыйт, щит мӈт олӈӑлн Венгрия Государственной Собрания (Парламент) тӑхия па «Содружество Независимых Государств» Федеральной Агентства тӑхия яӈхсӑт. Щӑлта Россия мӯв эвӑлт па хон пӈлӑка вӑлты мӑнум хуятӑт пила вӑйтантыйлсӑт па мӯвтӈл мир гуманитарной сотрудничества вӈр әхтыйн вӑйтантупсы вӑс. Щи тухалпи, Нуви сӑӈхум вош эвӑлт юхтум ёх Крафт нӈмпи компания кӑща хә Петер Крафт пила вӑйтантыйлты пурайн «Этнотуризм в Ветляховах Белоярского района» вандтупсы вӈрантсӑт па Югра мӯвн этнотуризм нух алумты вӈрӑт олӑӈӑн путӑртсӑт.

Ёмвош округ эвӑлт яӈхум ёх «Югра дылӈуптӑты» оса тӑхи рӑпата вандтӑсӑт. Дыв Венгрия мӯв оса тӑхетн па Этвеш Лоранд нӈмпи университетн рӑпитты хуятӑта путӑртсӑт, муй щирн рӑт ясӈӑт, культура па йис вӈрӑт давӑлман па шавиман тӑйлӑт. Округев хӑннӈхуятӑт па Венгрия мӯв оса тӑхет ёх шуши мирӑт шукщӑты вӈрӑт әхтыйн арсыр кашащты нӈпекӑт кӯтӑлн хӑншсӑт.

Щи юпийн мойӈ хуятӑт Гейческой вандтӑты тӑхийн вӑсӑт. Щӑта финно-угрӑт пурмӑсӑт, вӑлупсы щирӑт вандтӑлыйт. Хӑнтэт па вухалят дыв хот йитэлн нянь, шай омсыйлсӑт па порилӑсӑт.

Етнола па дыв Будапешт вош вантты тӑтлясыйт.

Надежда КОСТЫЛЕВА
Хӑнты ясӑӈа тулмащтӑс Надежда ВАХ

Йилпа нух лэщӑтум тӑхи

Щиты «Обь-Регион» нємпи тӑхи олӑнӑн лупты рӑхл, мӑта ут 2010-мит олн «Сургутская птицефабрика» тӑхи эвӑлт йилпа нух вєрсы па рэпитты питӑс.

Ас нопӑтты тылӑщ 15-митн Югра мӳв айкелӑт ӑкӑтты ёх щи тӑхи вантты яӈхсӑт. Щит Сэрханл район Белый Яр вошн вэл. Вантэ, тӑмхӑтл щӑта щищкӳрек карӑӈ пушӑх хошмӑлты хот йит тывӑс. Щи вєра лыв саттэла вєрӑт тӑйты ёх эвӑлт 14 миллион шойт вух мӑнӑс.

21 хӑтл юхлы щӑта карӑӈ пушхӑт хошмӑлты пунсыйт, тӑмхӑтл 25 щурӑскєм пушӑх сєма питӑс, лыв вакцинайн вєрсыйт па лащкам, хошум хота омсӑлсыйт. Щӑта рэпитты ёх лупсӑт, хуты 85 процент арат лылӑӈ пушӑх – щит шєӈк ям. Ин карӑӈ пушхӑт хошмӑлты хот йит йилуп щирн рэпитты питӑс. Ешавэл йилуп инкубатор хот омӑслы, щи юпийн имухты ветъяӈ щурӑс пушӑх єнмӑлды.

«Инкубация цех омӑссӳв, щи юпийн карӑӈ пушӑх, щищкӳрек нюхи хэс процент арат тындышӑка йилӑт. Ин нумӑс тӑйлӳв газ унтасн хотӑт хошмӑлты, щиты и тылӑщ мӑр нял пӳш шимӑл вух сухуптӑты питлӳв. Щи тумпийн округев хӳваттыйн йилуп лапкайт кӑншлӳв, лэлн мӳӈ лєтутлӳв тыныты. 2018-мит ол вэнты 170 щищкӳрек єнмӑлты пӑты нял цех хот пӳншлӳв», - лупӑс «Обь-Регион» тӑхи кэща хэ Артём Яснюк.

Округ мӳв-авӑт лавӑлты вєрӑт тэты департамент кэща хэ Евгений Платонов лупӑс, хуты тӑм тӑхи лыв саттэла вєрӑт тӑйты ёх вухӑт унтасн йилпа нух єтӑс. Округ бюджет эвӑлт щив щищкӳрек нюхи па карӑӈ пушхӑт тыныты вєр пӑты 77,5 миллион шойт субсидия вух мӑнӑс.

Тӑм тӑхи рэпатнекӑт ясӈӑт щирн, ол мӑр кӑт щурӑс тонна щищкӳрек нюхи па 6,3 миллион карӑӈ пушӑх мӑлӑт. Тӑм ол мӑр яӈ миллион карӑӈ пушӑх тывал.

Ин тӑм тӑхи Сэрханл вош па район пӑты яӈ процент арат лєтут мӑл. Рэпатнекӑт ясӑӈ щирн, мєт сыры хӑтл мӑр ай няврємӑт тӑйты хотӑта, ӑшколайта па пэльницайта лєтуттэлы. Щищкӳрек єнмӑлты щира кашӑӈ тылӑщн Тюмень вош эвӑлт машинайтн 300-400 тонна нянь турн сємӑт тэлыйт. Щи тумпийн Магнитогорск вош «Ситно» щищкӳрек єнмӑлты тӑхи эвӑлт карӑӈ пушхӑт тэлӑт. Лыв тӑм тӑхи ёх пила мєт яма рэпитлӑт. Па щищкӳрек єнмӑлты тӑхет ёх пила инумӑсн вэллӑт.

Юхи хӑщум артӑн мӳӈ «Белоярочка» лапкая яӈхсӳв, щӑта щищкӳрек нюхи эвӑлт 70-сыр лєтутӑт лэтты рӑхл. Тынєсты ёх луплӑт, тыв ванкӳтлы Сэрхӑнл вошӑӈ мир юхтыйллӑт, вантэ, тӑта ям тынӑт па иса пурайн єплӑӈ лєтутӑт тыныйт.

Вантты вєр сухнум елпийн округ мӳв-авӑт лавӑлты вєрӑт тэты департамент кэща хэ Е. Платонов лупӑс, хуты интӑм, хэн Россия мӳвев пӑты па хон пєлӑк мӳвӑт кэщайт санкцияйт пунсӑт, ищимӑщ лєтут вєрты тӑхет шєӈк мосл ӑт. Югра мӳв правительства кэщайт муй иса вєрлӑт, лэлн щимӑщ тӑхи аршӑка ат йис. Округевн хот войт єнмӑлты па мӳв хӑры рэпата тэты тӑхета 70-сыр субсидия вух мӑлы.

Людмила СПИРЯКОВА

Болчары кәртӑң ёх вәлупсы

Тӑта мосванӑн Ас нопӑтты тылӑщн рәпатаем щирн Кондинской районӑн Болчары кәртӑн вәсум. Щи мӑр арсыр шуши хӑннєхуятӑт пида вәйтантыйлсум па лыв вәлты-холты щирлӑл олӑңӑн айкелӑт ӑкӑтсум. Юхи хӑщум олн Болчары кәрт кәщая Сергей Юрьевич Мокроусов вәл па рәпитл. Сырыя ма лӳв пидэла вәйтантыйлсум па кәртӑң мир вәлупсы олӑңӑн иньщӑссєм.

- Мӑтты айкел нӑң хӑннєхуятлӑн вәлты-щирӑт олӑңаң тӳва.

- Мӳң Болчары вән кәртэва кӑт ай кәртые Алтай па Кама хӑншман вәлдӑңӑн. Муй щирн щи йис вӳшӑт эвӑлт омӑсты ай кәртыет тывсӑт, щит юхи хӑщум олӑтн иса нємӳлты лупты ӑн па вєритлӳв. Тәп тӑм хәлум кәрт - щит шєңк йисӑң-нәптӑң кәртӑт. Мӳң кәртӑң хуятлӳв щи олӑңӑн путӑртлӑт, хуты лыв Конда мӳвн вәлты кәртӑт хӳвн омӑссыйт па щимӑщ хурамӑң нємӑтн мӑсыйт. Болчары кәртэв хәлум пєлӑк эвӑлт хәлум юхан тӑйл, щит: Конда, Болчарка па Могатка. Йис пурайт вӳш эвӑлт мӳң хущева шушия вәлты ёх, ар пєлӑк хӑнты па вухаль, иса хӳл па вой велпӑслуман тӑта вәсӑт. Ин ищиты велпӑс унтасн мӳң вәлупсы щирєв мӑнл. Мӳң Болчары кәртэв хущи араттєлн кӑтщурӑс хӑннєхә вәл. Щӑлта Алтай па Кама кәртңӑн хущи, мӑта утӑт ищи мӳң хущева хӑншман вәлдӑт, щурӑскєм хуят па вәл. Щитӑт ияха ки лӳңӑтты, хәлумкєм щурӑса, алпа, мӳң юхӑтлӳв.

- Щи Алтай па Кама ай кәртӑтн хӑннєхуятӑт муйсӑр рәпатайт тӑйлдӑт?

- Сыры олӑтн щӑта колхосӑт вәсӑт, хуятӑт хӳл па вой велпӑслдӑсӑт, питы вухсарӑт єнмӑлтсӑт, хотӑң войт тӑйсӑт. Щи пурайн колхослал шєңк тащӑңа ар вєр лэщӑтлӑт. Вантэ, хән ар хӑннєхә хӳв йис иса и тӑхийн вәс, лӳв па кәрта мӑнты па йилӳп вәлупсы щир лэщӑтты ищипа ӑн лӑңхалӑт. Щит пӑта мӳң ай кәртӑң хуятлӳв лыв сєма питум мӳвлала щи катлӑслӑт.

лӳңтӑссӑт па кәртӑң хӑннєхуятӑт ищиты яма вәсӑт. 1990-мит ол вӳшӑтн лыв рәпитты тӑхилал лӑп тәхӑрсыйт. Щит пӑта ин щи ай кәртӑң мирӑт тӳңщирӑңа рәпата ӑн тӑйлӑт. Ин тәп частной предпринимателя ёша павтум хӳлӑт муй воньщӳмутӑт тыныты щир тӑйлӑт па итәх ёх лыв щирєлн мисӑт єнмӑллӑт. Щит пӑта иса машинайн муй па ёш унтасн турн лывела вєрлӑт. Кама ай кәртӑн рәт щирн тӑйты «Кама» нємуп община рәпитл, мӑта тӑхия велпӑслӑты ёх сортӑт, тӳв хӳлӑт па мєвтэт тынылӑт па щи вєр унтасн елды вәллӑт. Щӑлта Алтай па Кама кәртңӑн хущи нялмит класс вәнта няврємӑт вәнлтыйлты ай ӑшколайңӑн рәпитлӑңӑн. Щи тумпийн социальной па культурной тӑхет па ям

- Муйсӑр вєр унтасн тӑм Болчары кәртӑн хӑннєхуятӑт вәлдӑт?

- Тӑта ешавәл «Сосновской» нємпи вәнтъюх павӑртӑт па сохлӑт эвӑты тӑхи пӳншлы. Советской лащ пурайн леспромхос тӑхет шєңк яма государства эвӑлт нётсыйт. Ин па частной предпринимателят вухӑт унтасн мӳң хущева юх эвӑтты тӑхи пӳншты вєритлӳв. Щит пӑта кашӑң вєр йидпа дэщӑтты вєра давӑрт. Нәмӑслум, хән щимӑщ тӑхи пӳншлы, мӳң кәртӑң ёхлӳв лывела па мосты рәпатайт мущатлӑт. Щӑлта Болчары кәртэвн вән па хурамӑң культура тӑхи, кәртӑң администрация хот, жилищно-коммунальной вєрӑт дэщӑтты тӑхи, лащкам па хурамӑң кӳтӳп ӑшкола, пәльница хот, почта, сыр-сыр лапкайт тӑйлӳв. Ар пєлӑк хӑннєхә иса щи тӑхетн рәпитман вәллӑт. «Кедровая» нємуп нефтеперерабатывающая станция Болчары кәртэв пӳңӑлн тӑйлӳв. Щит унтасн ар пєлӑк давӑрт вєрӑт тӳңматсӳв. Ин щи тӑхийн сот айлат ёх тәп рәпитл. Хән па щи тӑхи вәнашӑк вєрлы, аршӑк хӑннєхә щӑта рәпата мущатты вєритл. Мӳң кәртэв айлта єнӳмл. Юхи хӑщум олӑтн ям ар хӑннєхә лыв юкан вухлал унтасн вән па хурамӑң вәлты хотӑт лывела омӑссӑт.

- Юкан вух ӑн тӑйты хуятӑт па муй щирн йилӳп вәлты хотӑт ёша павӑтлӑт?

- Катрая ювӳм хотӑт тӑйты ёх поступсы щирн мӳң лывед нємасыя йилӳп хотӑтн мӑллӳв. Юхи хӑщум олӑтн округев правительства лэщӑтум программа щирн ям ар хоттєл хуятӑт йилӳп хотӑта касӑлсӑт. Ин елды ищиты кәртэвн хотӑт омӑслӳв па хот нӳша тӑйты ёхлӳва мӑты питлӳв.

- Нӑң щирєнӑн, муй щирн Болчары кәртӑң ёх вәлты-холты щирӑт елды мӑнты питлӑт?

- Ма нәмӑстємн, яма вәлты питлӳв. Ин, вантэ, мӳң кәртэв лєпн нефть вәйтсы па щит пӑта «Сургутнефтегаз» мӳв илпи тащ кӑншты ёх тӑта рәпитты питлӑт. И пєлӑк эвӑлт щит шєңк ям па вєра мосты вєр. Тәп тӑта кев ӗшӑт машинайт яңхты пӑта вєрлыйт. Щит пӑта мӳң хурамӑң па тащӑң мӳвев айлтыева иса нӳшая йиты питл. Тӑм олн сӳс пурайн мӳң Болчары кәртэв хәлумсот ола щи юхӑтл. Щимӑщ вуланң вєр пӑта кәртэв емӑңхӑтл порилӑты питлӳв.

Владимир ЕНОВ

Ям хот, тәп тӑлдн щӑта ищки

Нуви сӑңхум район Тӳкъякӑң кәртӑн пәдьницайн Мария Даниловна Кузьменко (Каксина) леккӑр нє пида путӑртсум па щи хот вантсум. Дӳв щи кәртӑн єнмӑс, ӑшкола юпийн ай тохтӳра вәндтылдӑс па арсыр кәртӑтн мир лекщитӑс. Щи олдӑңӑн дӳвед иньщӑссум.

Маргарита Каксина па Мария Кузьменко

НАРӐСТЫ НЄҢА ЙИТЫ ВӲТЬЩИЛДӐС

Хән ӑшкола етшуптӑсум, кульпросветучилищайн вәндтыйлты дӑңхасум. Әмӑщ уша вєрты вәс, муй щирн хӑннєхәйт баянӑн нарӑслӑлдӑт. Полнавӑт интернатн вәдмєм пурайн нємасыя Юрий Сёмкин хущи яңхсум, дӳв мӑнєм щи нарӑс юхн юнтты вәндтӑс. Ёша вәндсум па нәмӑссум, Ямал мӳвн елды щи вєра вәндтыйлты питдум.

Нивд класс етшуптумєм пурайн кәртэв хущи турн вєрты пирката вєрсы, щӑта кәщая ащєм вәс. Най пусӑлн рәпитсӳв. Турн хӑр эвӑлт юхи юхӑтсум, училищая экзаменӑт мӑтыя мӑнты мосӑс. Ӑңкєм лупӑс: «Эвие, ма кӑшаң, ащен кӑшаң. Нӑң ищи ай пура вӳш эвӑлт мәшӑң. Фаина Гришкина па Лидия Себурова Полнавӑт вошн вәндтыйлдӑңӑн, әхӑт тохтӳра питум юпийн юхи йилдӑн. Мин шєңк дӑңхалман, дәлн мӳң семьяевн ищи леккӑр ат вәс». Ӑңкєм щит лупмӑл юпийн нәмӑсты питсум, мосӑң, яна леккӑра вәндтыйлты? Фаяен па Лидаен щи олдӑңӑн иньщӑссум, әхӑт Полнавӑт воша мӑнсум па 1972-мит олн щӑта вәндтыйлты питсум. Вәндтыйлмєм пурайн якты тӑхия яңхсум па нәлам арсыр емӑңхӑтлӑтн эвет пида яксӳв, щит пӑты хәлмит курсӑн йилпа кульпросветучилищайн вәндтыйлты нумӑс вєрсум. Медучилищайн вәндтылум ёх мӑнєма лупсӑт: «Нӑң шєңк мӳңева мослӑн, яма вәндтыйлдӑн па арсыр каш хӑрӑт, мирхотӑт вєрты мӳңева нётлӑн. Щит пӑты нӑңен талсаты єсӑлты ӑн дӑңхалӳв. Хуйтат мӳң хущева леккӑра вәндтыйлсӑт, нємхәнты щи олдӑңӑн шаль ӑн вєрсӑт». Щиты пойксыюм па щӑта щи хӑщсум.

ПА МӲВӐТ ЭВӐЛТ ЮХИ ЮХТӐС

Медучилища юпийн Аксарка воша рәпитты китсыюм, щӑта хотлы вәсум па ол шәп физиокабинетӑн холсум. Илатн дәйңлам Ростовна-Дону воша касӑлты сонтумӑсӑт па ма пӑнӑн вохсыюм. Лыв пилэла Новочеркасск воша мӑнсум, олкєм щӑта вәсум, икия мӑнсум па Иркутской областя касӑлсамн. Щӑлсаты 1980-мит олн юхи юхӑтсум па 1982-мит од вӳш эвӑлт Нуви сӑңхум вош пәдьницайн рәпитты питсум. Нємхуятай кәртӑтн рәпитты ӑн дӑңхасӑт па щӑта рәпитты китсыюм. Мєт сыры Тӳкъякӑң кәртємн веткєм ол рәпитсум, әхӑт Валентина Тользина леккӑр нєңа вәндтылдӑс па дӳвела пәдьница хӑйсєм. Щӑлсаты Тәрум дора касӑлсум, щӑта ищи вет ол вәсум. Щи вош пәдьницайн па па кәртӑтн вәлмємн хот суртӑт дэщӑтты нєңӑт арсыр вєрӑта вәндтӑслам. Вантэ, тухлдӑң хоп лапӑт мӑр щив ипӳш яңхӑл. Щит пӑты пуртәнӑт вӳты, вәндтыйлты муй па вєрӑт вєртыя воша мӑнтємн кәртые леккӑр таклы хӑщӑл, щит пӑты мәшӑң ёх щи мӑр санитаркайлам хущи яңхсӑт. Вәндтӑслам па дыв вәсэл, муйсӑр пуртәнӑт кӑшаң хуята мӑты, щӑлта мосты пурайн карткед хӳват леккӑрӑң тухлдӑң хоп кәрта вохты. Щирн, щи нєңлам вән унтас вєрӑнтсӑт.

Тәрум лор эвӑлт юхлы юхӑтсум па Нуви сӑңхумн «Горизонт» нємуп ӑңкилыащилы вәлты нявремӑт хотн леккӑра вәсум, әхӑт Полнавӑта вохсыюм па рӳтьщӑты мӑнтєм вәнты щӑта пәдьницайн рәпитсум. 2005-мит од вӳш эвӑлт кӳш рӳтьщӑлум, сӑмєм дӑңхад па дӳңӑн В. Тользина юкана Тӳкъякӑңӑн рәпитлум.

ХУРАМӐҢ ХОТ, ТӘП ДЫПИЙН ИЩКИ

Пәдьница хотэв хурамӑң па дӑщкам, мәшӑң ёх нух вантты тӑхи тӑйл, мир лекщитты па леккӑр нє омӑсты хот йитңӑн вәлдӑңӑн, хот суртӑт дэщатты нє ищи дӳв сӑттэла хот йит тӑйл. И вєрев тәп атум, щикӳш хәлум кәр алдялдӳв, тӑлн ищипа вєра ищки. Ма сӑттєма нәмӑслум, алпа, нӳм мӳвн вәлты хотӑт иты омӑссы, хута шєңк ищкия ӑн питыйл. Тәнял Нуви сӑңхум па Полнавӑт эвӑлт кәщайт юхтыйлсӑт па дєрамтсӑт, муй пӑты хотэвн ищки. Щи юпийн нумӑс вєрсӑт, хуты хотэв йилпатты мосл, дәлн тӑ-та хошума ат йис. Тӳтъюх мосты араттыйн сопӑслуман тӑйлдӳв, щит пӑты щи вєрн нӳша ӑн вантлдӳв.

Кәртӑң пәдьница

Вән тохтӯра рәпитлд

Валентина Борисовна Албина интӑм Сәрханд вошн вәлд па вән леккӑра рәпитлд. Ай пура вӯш эвӑлт пәдьницайн лӑңхас ай няврємӑт муй па вән хуятӑт ямӑлты. Шит пӑты лӯв ӑшколайн шєңк яма вәндтылдӑс па шит етшуптумӑл юпийн Ёмвоша мӑнӑс. Мєт сыры ай леккӑра йис па Сӯмӑтвошн мир ямӑлтӑс.

Лӯв еша вәс Тюмень воша вәндтыйлты сонтумӑс. Щи олӑт мєт ям олӑта лӯңтлӑлэ. Ушӑңасащӑңа лекщитты нєңа йис. Щи юпийн Сәрханд воша китсы па «Нефтяник» пәдьницая рәпитты вӯсы. Интӑм Валентина Борисовна «Центр здоровья» тӑхийн мир ямӑлтӑл. Лӯв кашӑң хуят олӑңӑн сӑмл кӑши. Лекщитты вєр иса пурайн йилпатлы, щи пӑты ванкӯтлы нєпекӑт лӯңӑтты мосл. Интӑм єнумты няврємӑт тӑм йисн лапка лєтут лєлӑт. Катра олӑтн хӑннєхә мӯвн єнумты лєтут унтасн вәс. Шуши ёх вәнт вой па арсыр хӯлӑт ёша павӑтсӑт. Щи утӑт эвӑлт сыр-сыр лєтут лэщӑтсӑт. Хотӑң хуятӑт воньщӯмутӑң па лыптӑң шай яньщсӑт. Щи пурайн пуртән хон вәс, лыв иса арсыр лыптӑт ӑкӑтсӑт. Хӑннєхә щи унтасн кӑшимәшлы вәс.

В. Албина рәпата тумпийн па мулты щухлӑң ки тывӑс ищи нётӑс. Ипӯш рӯтьщӑты мӑнтӑлн тухлӑң хопн и нє кӑшаңа йис. Щи кємн нємӯлт пуртән ӑн дикмӑс. Лӯв ӗрӑлн имие вош вәнтты юхтуптӑсы па сора леккӑрӑтн пәдьницая тәсы. Кәртӑла юхтыйлтӑлн ищи мира нётл.

В. Албина путӑр эвӑлт уша йис, вән вошн вәлтӑл мӑр иса хӯл ӑн дәтыйл. Вантэ, лӯв тәп лылӑң, ин тӑм ванӑн катлум хӯлые лєты вєритӑл.

Тӑм вухаль имие Борис Николаевич па Татьяна Павловна хотӑң ёх хущи сєма питӑс. Ӑңкел Хошлог кәртӑң нє, ащел па Ломбовошн иса рәтлал вәсӑт. Валентина хәлум упи па кӑт яй тӑйл. Ащел-ӑңкел няврємлал пила кашӑң лӯң Вән Аса нуви хӯл ёша павӑтты вӯншийлсӑт. Ай пурайн лыв сәх хӯл, сәх лытуп, вӯяң мухсӑң, сурӑх, вӯнш лєвман єнумсӑт. Щи пура вєрӑт мулты пӑты така сӑмн па нумсӑн хӑщсӑт. Валентина и ущхуль вєр нәмӑлмӑс. Ипӯш ащедн па яйедн йидуп калошн дәтсы па сэй панӑн няврємӑт пила хәхӑтлюман щи лэмӑтты утңӑл вәтшӑслэ. Щи хӑтл лӯв вән хәлдупа питӑс. Хӯл велты ёх ай эвие пєлы няхсӑт-юнтсӑт.

Пушхие сора ӑшколая яңхты луваттыя йис. Щӑта упилал пила тәп рәт ясӑңӑн путӑртӑс па няврємӑт пила рӯщ ясӑңӑн. Вантэ, пушхиет рӯтьщӑты пурайн Ломбовошн вәна ювум хуятӑт пӯпи як вєрӑнтсӑт. Щи пурайн хура вӯты хушап ӑнтәм вәс па щи емӑңхӑтл хӑннєхә нумсӑн хӑщӑс. Итәх якӑт, лӯңӑлтупӑт яма нәмлӑллэ.

Валентина Борисовна Сӯмӑтвошн ищи кӑт ол вәндтылдӑс па па кәртӑң эвет па пухӑт пила вәтӑңа йис. Лыв кӯтэдн шєңк лэхсӑңа вәсӑт. Яма нәмлӑлэ няврємӑт холты-вәлты хотн рәпитты нє Дина Тимофеевна Лисова. Тӑм ими вухаль па лӯв пилэла лыв ванкӯтлы рәт ясӑңӑн путӑртсӑт. Щи вәндтыйлты мӑр эвет хурамӑң пурмӑсӑт ёнтты па тыйты вәнлсӑт. В. Албина Дима пухӑл ищи вән тохтӯра вәндтыйл.

Валентина шєңк лӑңхал увӑс мир вәлты ай кәртӑтн ям ӗшӑт ат пунсыйт па кӯтрӑң йиңк ал тәсы. Шуши ёх тәп щи пурайн тәс вәлупсыя питлӑт

Тынӑң Валентина Борисовна, ма нӑңена 55-мит ода ювмен пӑты сӑм хӑр эвӑлт йиты ям па хошум ясңӑт луплум. Хӯв йис па нәпӑт елды вәла па лекщитты вєрдӑн мира тәп уй ат тәлӑт!

Раиса РЕШЕТНИКОВА

ШИМЛ ПУРТӘН МӐТЫ ПИТСЫ

Сыры леккӑр хотэв мосты арат пуртәнӑн мийлясы, юхи хӑщум олӑтншимлутнмӑлыюв. Кәртэв хущи пуртәнӑт тыныты хот ӑнтәм, щит пӑты мәшӑң ёха давӑрт вәллял. Тӑм пӯш Нуви сӑңхум вошн щитӑт вӯйлясум, кӯш тынлышӑк тынӑн вәсӑт, шимл хуят щит ләтсӑт. Хӑщум пуртәнӑт аптекая юхлы ӑн вӯсыйт па нивл мултас щурӑс шойт щитӑт пӑты щив сухуптӑсум. Ӗхӑт тӑл мӑр тәрум пӑты вәтӑң ёхлама па рәтлама ортсӑллам. Интум Полнавӑт пәдьницайн мира мосты пуртәнӑт па мәшӑт йирты сухӑт вӯйлялум. Кәртӑң мир эвӑлт хуят вєра кӑшаңа ки йилд, нєпекн хӑншлум, муйсӑр тохтӯрӑта лӯвела вошн яңхты мосл.

АР ЩИРН ХӐННЄХӘЙТА НЁТЛ

Кәртэвн тӑл киньщи лӯңӑн аршӑк хуят вәл. Вантэ, щи пурайн па вошӑтн, кәртӑтн вәлты кәртӑң ёхлӯв рӯтьщӑты тыв юхтыйллӑт. Лывел ищи лекщитлум, итәх хуятӑт пила нух тӯңматты физкультура вєрлӯв. Кӑшаңа йиты няврємӑт па айлат ёх ищи ма хущєма юхтыйллӑт. Лыв юханӑн певӑллӑт, әхӑт потлыйт па мәшӑңа йилӑт. Щӑлта лыв няшты сӑмӑңӑт, итәх пурайн пӑңлала, ухлала па па тӑхета вунь пєлтантӑл, щит нух талты ищи нётлум. Мосл лупты, мира унтас вєрты пӑты нух тӯңматты вєр олӑңӑн тӑта арсыр киникайт тӑйлӯв. Кәртӑң ёха нәлам луплум щитӑт лӯңӑтты, лэдн мәшӑт йиратты лыптӑт олӑңӑн ат уша вєрсӑт па вӯрн щитӑт ат әкӑтлӑт.

Реональда ОЛЬЗИНА

Рӳтьщӑты хот мирн сӑмӑңа тӑйлы

Кондинской вошн вәдмемн «Фортуна» нємуп хот вантты яңхсум, щӑта щи тӑхи рәпата олӑңӑн Анна Дындина иньщӑссум па тӑмӑщ верӑт уша павӑтсум.

Щи юпийн тӑлаңашӑка вәлты шайн дывед яньщтӑллӳв. Щӑлта итәх хуятӑт пурмӑс верман омӑслӑт, па ёх арсыр юнтӑтн юнтлӑт, кӳтәлн кӑслӑт. Итәх пурайн дыв пӑтәла нумсӑңкелӑң хуятӑт пида вәйтантупсы верлӳв, әмӑщ киникайт олӑңӑн путӑртлӳв, музей па па ям тӑхет вантты дывед тәтьлялдӳв. Мосл лупты, мєт олӑңӑн, хән тӑм хотэв тәп пӳншсы, кәртӑң мир тыв яңхты ӑн лӑңхасӑт, ӑрн дывед тыв вохӑнтыйлсӳв. Хән ямсыева уша версӑт, дывела әмща питӑс тыв яңхты.

ПУРМӐС ВЄРЛӐТ ПА ЮНТЛӐТ

Хӑтлӑтн мӳң хущева вән ёх, мәшӑң айлат ёх па няврємӑт юхтыйлдӑт. Мєт сыры нух вантлӳв, муйсӑр давление дыв тӑйлӑт, кӑшитлӑт муй ӑнтә. Ӧхӑт дыв пидэла физкультура вєрлӳв.

СЄМА ПИТУМ ХӐТЛӐТ ПОСТӐЛӐТ

Од мӑр арсыр каш хӑр дэщӑтлӳв па кашӑң емӑңхӑтл постӑлӳв. Ай тӑхет потты тылӑщн вәна пєлка ювум мир хӑтӑлн рӳтьщӑты ёхлӳва ариты па якты хӑр вєрӑнтлӳв. Сєма питум хӑтӑлдал ищи «Фортуна» хотэвн порилӑллӳв. Щӑлта «Хотӑң ёх хӑтл» дэщӑтлӳв щи нєңӑта па хәята, хуйтат ветхәлумъяңкєм муй щит киньщи ар ол ияха вәллӑт. Тәняд лапӑтхущъяң щимӑщ семья вәс, тӑм пӳш хәлумхущъяң нєхә. Мєт олӑңӑн дыв пӑтәла тӳтӑң әхӑл хурамтлӳв, ёхӑт арсыр вош хӳлэтн щи әхла имет икилад пида омӑслӑт. Хән худыева щив омӑслӑт, Победа нємуп тӑхия тәдыйт, щӑта дыв кев хураса ӑня лыптӑт пунлӑт. Щӑлсаты кӳлупа мӑнлӑт, щӑта вӳрты лаңкуп хӳват шәшман щи хота лӑңлӑт. Каш хӑра ӑктӑщум мирн дыв щӑта ям вӳща ясӑңӑн луплыйт, дыв вәлупсылад олӑңӑн мира ай павӑтлӳв. Щӑлта дыв пӑтәла арилӳв, яклӳв па лєты-яньщты пӑсан вєрлӳв. Вәна пєлка ювум хӑнтэт, вухадят сєма питум хӑтлӑт ищи постӑлӳв. Хәлмит од соцзащита хот эвӑлт дывела мойлӑты пурмӑсн мийлялыюв. Тӑм олн Татьяна Давыдова, Надежда Елина, Антонина Юрчишен сєма питум хӑтлӑтн пори вєрӑнтсӳв. Ильичевка кәртӑн вәлты шуши ёх ищи порилӑты тыв юхтыйлсӑт.

ЯКТЫ-АРИТЫ ТӐХЕТ ТӐЙЛӐТ

Кашӑң ол вошевн «Играй, гармонь!» нємуп нарӑсты па ариты хӑр вєрлӳв, балалайкайн юнтты ёх щӑта ищи нарӑслӑлӑт. Ипӳш Юмас па Болчары кәртңӑна ариты па якты яңхсӳв, Мортка эвӑлт мӳң хущева якӑң-арӑң ёх каш хӑра тыв юхтыйлсӑт. Ар ол «Старушки-веселушки» нємуп луңӑлтуп вєрты тӑхи тӑйлӳв. Мєт сыры Йидуп ол емӑңхӑтда щимӑщ ут дэщӑтлӳв, щи вӳш эвӑлт арсыр емӑңхӑтлӑт пурайн щит вєрлӳв. Мәшӑң ёх пида ищи луңӑлтупӑт вєрӑнтлӳв, кӳш итәх хуятӑт мир едпийн путӑртты едємтлӑт.

2008-мит олн рӳтьщӑты имет пида «Сударушка» нємуп якты-ариты тӑхи вєрсӳв. Вантэ, нәмӑссӳв, нємӑлт вєрты ки ӑн питлӳв, нємхуят мӳңева каш вєрты ӑн питл. Щи нумӑсн Альбина Михайлова мӳңев вальс, кадриль, падеспань, хоровод па па рӳщ якӑт якты вәнлтӑс. Вухаль якӑт якты ищи хошлӳв. Якты-ариты ләмӑтсух лӑттыя вух ӑн тӑйлӳв, щит пӑты щитӑт «Митущ» па кӳлуп хущи вӳйлялӳв.

ВОШ ХӲЛЭТН КАШ ХӐР ВЄРЛӐТ

Нялмитолдӳң пурайн рӳтьщӑты вән ёх пӑты па мәшӑң хӑннєхәята, хуйтат кӳлупа муй «Фортуна» хота яңхты ӑр ӑн тӑйлӑт, нємасыя камн якты-ариты хӑр вєрӑнтлӳв. И хӑтл нӳм олӑңӑн вәлты мир ещалтыйн арилӳв па яклӳв, кимит хӑтл увӑс олӑңӑн муй кәрт кӳтупн дывел каш хӑра ӑкӑтлӳв. Хуйтат иса ӑн яңхлӑт, щитӑт мәшӑң ёх омӑсты әхлӑтн щив тәтьлялыйт. Лӑдн дыв ат уша вєрсӑт, карткел хӳват дывела ай павӑтлӳв, хән па хута хӑлэвт ариты па якты питлӳв. Ар хуят щит вантты юхтыйлдӑт, дыв щимӑщ каш хӑрӑт сӑмӑңа тӑйлӑт.

Реональда СУРЕЙСКАЯ

ВӘЯТН ЩИ ОЛӐҢӐН

Кондинской вошн «Фортуна» нємуп хот вәл, хӑтлӑтн пирӑщ па мәшӑң хӑннєхәйт рӳтьщӑты щив юхтыйлдӑт. Щӑта рәпитты ёх семьяйт, тӑлаң па мәшӑң няврємӑт пила ищи рәпитлӑт. 1994-мит од вӳш эвӑлт вәна пєлка ювум ёха нётты тӑхийн вухаль ими Анна Андреевна Дындина кәщая вәл. 2013-мит ол вәнты щӑта вет хуят рәпитӑс, дыв 25-кєм кәртӑн хӑннєхәя рӳтьщупсы лэщӑтсӑт. Ӧхӑт кӑт рәпатнек йира павӑтсыйңӑн па интум щи хотн тәп ветхущъяң хуята рӳтьщӑты рӑхл. Рӳтьщӑты мир пӑты щи хотн «Фантазёры», «Здоровей-ка», «Импульс», «Хозяюшка», «Шашки и шахматы», «Мудрое долголетие» нємуп тӑхет вәллӑт. Щитӑт кәщая Елена Лазарева, Надежда Елина па Анна Дындина рәпитлӑт. Рӳтьщӑты ёх пила яма рәпиттэл пӑты дыв ар пӳш ишӑкты па пәмащипа нєпекӑтн мийлясыйт. «Старушки-веселушки» па «Сударушка» тӑхеңӑнӑн ариты, якты, луңӑлтупӑт вєрты ёх ищи ванкӳтлы ишӑкты нєпекӑтн мойлӑлыйт.

Әмӑщ вєрӑта вәнлтыйлдӑт

Корлики кәртӑн йилуп, лащкам интернат хот 1997-мит олн омӑссы. Мєт сыры щӑта 40 няврєм вәс, тәп хӳвн вӳт кәртӑт эвӑлт щи арат няврєм ӑн юхтыйл.

Интернат хот ям арат вән хот йитӑта ортман вәл, кашӑң тӑхийн вәлты-холты 3-4 хот йит, рӳтьщӑты, лєтут кавӑртты па хот йитӑт люхӑтты. Тӑта ӑнтә тәп вӳт кәртӑң пушхиет вәлдӑт, щи тумпийн щӑта Корлики кәртӑң няврємӑт ищи ям арат хӑтл мӑр вәлты вєритлдӑт. Тӑта няврємӑт айтєлн рәпитты, хот йитӑт сыстама тӑйты вәнлтӑлыйт.

Мӑнєма мєт мәстӑс, хуты кашӑң етн рәт ясӑңа вәнлтӑты нє С.Ф. Прасина няврємӑт пӑты сӑк кӑрӑтты, ӗнтӑсты хӑр лэщӑтӑл. Щи тумпийн эвет-пухӑт хӑнты мир культура олӑңӑн уша вєрлӑт, хӑнты арӑт арилдӑт, якдӑт. Пушхиет сӑк кӑрӑтман лыв вәлупсэл олӑңӑн айт тәсӑт.

Биянова Вера:

– Ма яң ола йисум, 3-мит классӑн вәнлтыйллум. Ма аңкєм ин Нижневартовск воша мӑнӑс, ешавәл апщием сєма питл. Ин мӳң семьяевн хәт няврєм: ма, Лиза, Женя, Макар, Саша па Марк. Аңкєм мӳңев єнмӑлтӑл, ащєм – тӳт хәрӑтты хәя рәпитл. Ма сӑк кӑрӑтты вєр шеңк сӑмӑңа тӑйлум, ин нӑң пӑтэна ёша сӑкӑң кел вєрсум.

Ма аңкаңки тӑйлум. Лӳв Вах юхан хонӑңӑн вәлты хӑнтэт кӳтн йинтупӑң-лӳяң хӑнты имия вәл. Хурамӑң ернасӑт ёнтӑл, тыйл, сӑкӑң турлопсӑт вєрл. Лӳв ям турсыйн сыяңа арийл. Лӳңӑн па сӳсн аңкаңкєм воньщӳмутӑт па тулхӑт ӑкӑтты, холпӑт вантты яңхӑл. Аңкаңкєм тӑл кєши воньщӳмутӑт, хӳл па нюхи эвӑлт єплдӑң лєтут кавӑртӑл.

Аңщащєм – юх эвӑлт хурамӑң пурмӑсӑт вєрты хошл. Лӳв тәса хот, юрн хот омӑсл, щи тумпийн хӑнты ай хопӑт вєрл. Аңщащєм – войхӳл велпӑслдӑты хә. Иса имела нётл: тӳтъюх сэвӑрл, йиңк тәл.

Лӳң пурайн малын хущана мойңа яңхлум. Щи пурайн ма холпӑт вантты, воньщӳмутӑт, тулхӑт ӑкӑтты нётлум. Щи тумпийн певӑлты па єплдӑң лєтутӑт лєты. Моиң ёх, вӳт кәртєма вохлум, ма нәмӑслум, нын сӑмлдӑна щимӑщ хурамӑң тӑхи ищи хойл.

Горчакова Оля:

– Мӑнєма ищи яң ол, ма 3-мит классӑн вәнлтыйллум. Ма арсыр хурамӑң утӑт вєрлум, щит пӑты ванкӳтлы тыв юхтыйллум. Итәх пурайн шос пєлы ӑн вантлум, хӳв омӑслум, щӑлта ащєм мӑнєм кӑншты юхтыйл.

Бижджонова Ира:

– Ма ищи 3-мит классӑн вәнлтыйллум, тӑм эвет пила ләиңа вәллум, щит пӑты ияха тыв сӑк кӑрӑтты юхтыйллӳв, щи тумпийн хӑнты арӑт ариты хошлум.

Могульчина Ира:

– Ма тӑм эвет киньщи вәншӑк, 5-мит классӑн вәнлтыйллум. Ма ищи сӑк кӑрӑтлум, турлопсӑт вєрлум, ай эвета па пухӑта сӑк кӑрӑтты нётлум. Вантаты, муйсӑр хурамӑң пурмӑсӑт мӳң юхи хӑщум тыллщӑт мӑр вєрсӳв. Няврємӑт вәнлтӑты па вантман тӑйты ёха вән пәмащипа лупты лӑңхалӳв, хуты лыв мӳңев арсыр вєрӑта вәнлтӑлдӑт па нётлдӑт.

Тӑм эвет-пухӑт пєлы вантмємн ма уша вєрсум, хуты Корлики кәртӑң няврємӑт шеңк путрӑңӑт па па ёх пєлы сӑмӑңӑт.

Людмила СПИРЯКОВА

Ай хопӐң кӐсупсэт олдӐңӐн

ДыпӐт тылдӐщ 16-мит хӐтӐлң Ёмвошн РИЦ «Югра» нємуп айкедӐт ӐкӐтты тӐхийн телевидениянн, радивайн па газетаитн рӐпитты хӐннєхуятӐт Округев физической культура па спорт тӐхи кӐща Евгений Редькин, Ёмвош район кӐща Пётр Захаров па «Югра лылңуптӐты» тӐхи кӐща Александр Новьюхов пила вӐйтантыйлсӐт.

Щи вӐйтантупсы пурайн ияха ӐктӐщум кӐщайт айкед дэщӐтты хуятӐта лупсӐт, хуты лыв вӐщ юхӐтты тылдӐщ нялмит па ветмит хӐтлдӐтн Югра мӱв хущи Губернатор мойлупсы ёша павӐтты пӐта Мӱвтєд мирӐт кӱтн ай хопӐң кӐсупсэт вєрты нӐмӐслдӐт.

Сырыя ияха юхтум ёх елпийн Округев физической культура па спорт тӐхи кӐща Евгений Редькин айкед вєрӐс. Лӱв лупӐс, мӐтты тӐм лӱңӐн 15-мит пӱш Югра мӱвн шуши мирӐт айхопӐңкӐсупсэтмӐнты питлдӐт. Щит пӐта 200 хӐннєхэ тӐм пӱш кӐсты вєрӐта вуянтӐл. ХӐнтэт, вухалят па юрнӐт тумпийн тӐм Мӱвтєд мир кӐсупсыя 12 па хон пєлдӐк эвӐлт хӐннєхуятӐт па юхӐтлдӐт, щит: США, Канада, Финляндия, Венгрия, Иран па па мӱвӐт эвӐлт.

Лӱв юпедӐн Ёмвош район кӐща Пётр Захаров путӐртӐс, хуты тӐм пӱш округев ай хопӐң кӐсупсэт «Остяко-Вогульск» община вӐлты па рӐпитты тӐхийн нємасыя дэщӐтлыйт. Щит лыв районэл пӐта шєңк вӐн па ӐмӐщ вєр. КӐсупсэт мӐнты пурайн арсыр вєрӐнтты хуятӐт лыв ёшлдӐлдлң вєрум пурмаслдал моиң хӐннєхуятӐта тыныты вєритлдӐт. Щи тумпийн емӐңхӐтӐлң юрн хотӐт омӐслыйт, мӐта утӐт лыпийн шуши мир дєтутӐт кавӐрты питлыйт. ЕмӐңхӐтда юхтум ёх дєты-яньщты щи хотӐтн вєритлдӐт.

«Югра лылңуптӐты» тӐхи кӐща Александр Новьюхов лупӐс, хуты тӐм Мӱвтєд мир ай хопӐң кӐсупсэта атабаск индейцӐт кӐща хэ Гери Дуэйн Гарисон Америка эвӐлт, Ларри Джеймс Боливия хон пєлдӐк эвӐлт, Дорин Беннетт Новой Зеландия мӱв эвӐлт па па ёх мӱң мӱвева ай хопӐтн кӐсты юхӐтлдӐт. Щит пӐта тӐм пӱш кашӐң мир лӱв хурамӐң лэмӐтсухлал кӐсупсы пурайн тӐйты питл. КӐсты вєр тумпийн тӐм емӐңхӐтл мӐнты хӐтлдӐтн сыр-сыр якты-ариты тӐхет па дэщӐтлыйт.

ЮволдӐңӐн рӐхл лупты, муй щирн 2014-мит ол вӱш эвӐлт Югра мӱв кӐща нєңев вєрум поступсэт щирн тӐмӐщ ай хопӐң кӐсупсэтн нух питум хӐннєхуятӐт олдӐң тӐхи пӐта няд щурӐс шойт вухн мойлдӐлыйт, кимит тӐхи холумтум хуятӐт - хэлум щурӐс шойтӐн па хэлмит тӐхия питум ёх - кӐт щурӐс шойт вухн мӐлыйт. Щи вєр тумпийн олдӐң тӐхета юхтум ёхлӱва ишӐкты нєпекӐт па арсыр мєвӐл посӐт катлуптӐлыйт. Юхи хӐщум олӐтн арсыр мӱв идпи тащ кӐншты тӐхет эвӐлт ай хопӐң кӐсупсэтн олдӐң тӐхета питум хуятӐт телефонӐтн, радиостанцияитн, телевизорӐтн, нуви тӱт вӱщитты машинаитн па хоп сєвӐс моторӐтн па мойлдӐты питсыйт, дэлн аршӐк хӐнты, вухаль па юрн мирӐт эвӐлт вӐлты хӐннєхэ тӐм кӐсупсэта ат яңхӐс. Мєт ай ёх па пирщамум хӐннєхуятӐт, мӐта утӐттӐм кӐсупсэтн ищиты кӐссӐт, нємасыя тынӐң мойлупсэтн Губернатор нє юкана вӐлты нєңевн мӐты питлыйт. Мосл лупты, хуты 2014-мит ол вӱш эвӐлт тӐм округев шуши мир кӐсты щирӐт нємасыя Мӱвтєд мирӐт кӐсупсы нємн мӐсыйт па щит пӐта па хон пєлдӐк эвӐлт ищиты хӐннєхуятӐт тыв вохсыйт. ТӐм пӱш ищиты 20 арсыр тӐхи эвӐлт ӐктӐщум ёхӐт па нєңӐт Ёмвош районӐн ай хопӐт лыв кӱтэлн кӐсты пиньщӐлдӐт. Лыв юхӐтлдӐт: Тюмень мӱв эвӐлт, Нуви сӐңхум район эвӐлт, СӱмӐтвош район эвӐлт, Кондинской район эвӐлт, Октябрьской район эвӐлт, Сэрханд район эвӐлт, Ёмвош район па арсыр вош общественной тӐхет муй па хон пєлкӐт эвӐлт.

Владимир ЕНОВ.

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№12 (3432), 26.06.2015

Соучредители
Дума, Правительство Ханты-Мансийского автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных и внешних связей Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Редакция
Главный редактор – **Решетникова Р.Г.**
Телефон (3467)33-36-82

Заместитель главного редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467)33-24-02

Ответственный секретарь – **Новьюхова Н.В.**
Телефон (3467)33-24-02

Адрес редакции и издателя:
628011, г.Ханты-Мансийск, ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467)33-17-52
E-mail: luima@ugracom.ru
Газета размещена на сайте **www.khanty-yasang.ru**

Отпечатано:
ОАО «Тюменский дом печати» г. Тюмень, ул.Осипенко, д. 81-220.

Подписано в печать:
по графику 24.06.2015 г. в 15.00.; фактически 24.06.2015 г. в 15.00.
Индексы **04393, 54393**
Тираж **2210** экз. Заказ **984**
Цена свободная

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Тюменской области, ХМАО-Югре и ЯНАО. Свидетельство о регистрации ПИ №ТУ 72-00796 от 23 января 2013г.

Мнение авторов публикаций не обязательно отражает точку зрения редакции.